

USPEŠNOST IN UČINKOVITOST SOJENJA KOŠARKARSKIH SODNIKOV

Izvleček

Košarkarski sodniki skrbijo, da poteka tekma skladno s pravili. Njihovo delo je zapleteno, težavno in odgovorno. Zato se morajo neprestano izpopolnjevati, združenje sodnikov pa mora njihov razvoj spremljati in jih selekcionirati po kakovosti. Kakovost sodnika lahko ocenimo posredno (ocenimo sodnikov potencial) ali neposredno (ocenimo sodnikovo uspešnost ali učinkovitost na tekmi). Uspešnost sojenja je ocena dejavnikov, ki po strokovni oceni največ vplivajo na kakovost sojenja na tekmi, učinkovitost sojenja pa je strokovno ovrednotenje vsakega sodnikovega posega med tekmo. Učinkovitost sojenja je v primerjavi z uspešnostjo manj informativna, toda bolj objektivna. Predstavljamo računalniški program »Sodniška statistika«, ki ga razvijamo. Ta bo omogočil hitro, enostavno in natančno zbiranje, vnašanje in urejanje podatkov o sodnikovi učinkovitosti. Program bo omogočil različne vrste analiz, uporaben pa bo tudi za trenerje.

Ključne besede: košarka, sojenje, kakovost, uspešnost, učinkovitost, računalniška obdelava.

SUCCESSFULNESS AND EFFICIENCY OF BASKETBALL OFFICIALS

Abstract

In basketball referees administer the rules of the game and supervise the course of the competition. Their job is difficult and responsible so they need to constantly improve. Referees' associations need to follow their development and administer their promotions. A referee's quality can be rated indirectly (by evaluating his potential) and directly (by evaluating his successfulness or his efficiency). A referee's successfulness is an evaluation of the parameters that affect the quality of officiating while a referee's efficiency is an evaluation of all his interventions throughout a game. A referee's efficiency is a less informative but more objective assessment. We introduce the »Referee's Statistics« software we are developing. It will allow fast, easy and accurate referees' data gathering and editing. The software will allow several types of analysis and will be useful for coaches as well.

Key words: basketball, officiating, quality, successfulness, efficiency, computer editing.

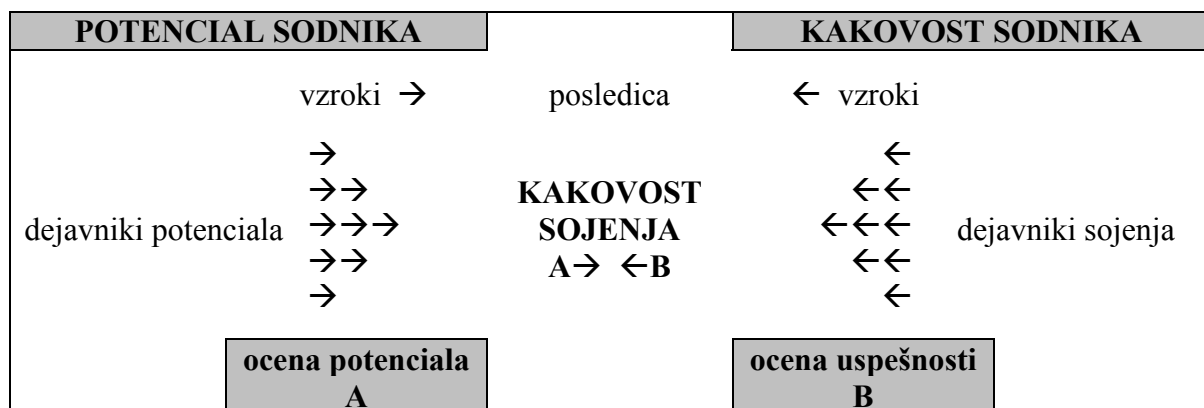
1 Uvod

Košarkarski sodniki imajo pomembno vlogo v razvoju košarke in pri potekanju tekem v skladu s pravili. Slednje omogoča obema moštvoma enake razmere za igranje in zmago. Delo košarkarskih sodnikov je zapleteno in težavno, saj morajo sprejemati svoje odločitve med gibanjem, pogosto v časovni stiski in pod velikim psihičnim pritiskom (gledalci, obe moštvi in igralne okoliščine). Zato se morajo nenehno izpopolnjevati.

Košarkarski sodniki Slovenije imajo svoje združenje. To poleg drugih nalog skrbi za usposabljanje in izpopolnjevanje sodnikov, spremljanje in usmerjanje njihovega razvoja ter selekcioniranje po kakovosti.

Kakovost sodnika lahko ugotovimo neposredno ali posredno. Neposredno tako, da ocenimo oziroma ovrednotimo njegov učinek na tekmah najvišje stopnje tekmovanja, ki ga lahko sodi sodnik. Posredno pa tako, da izmerimo ali ocenimo vse tiste dejavnike, ki najbolj vplivajo na kakovost sojenja. V prvem primeru govorimo o njegovi stvarni kakovosti (uspešnosti in učinkovitosti) sojenja, v drugem pa o potencialu sodnika.

Obe kakovosti sta med seboj tesno povezani. Visok potencial sodnika namreč zagotavlja visoko kakovost sojenja.

a) Potencial sodnika predstavlja trenutno stopnjo razvitosti tistih sposobnosti, lastnosti, spretnosti, veščin, znanja in izkušenj (število sojenih tekem, igralske izkušnje), ki so temelj za doseganje visoke stopnje kakovosti sojenja.

Vrednosti trenutnega potenciala sodnika so razmeroma stabilne. Njihove spremembe so odvisne predvsem od razvoja sodnika (tako športnega kot osebnostnega) ter kakovosti njegovega usposabljanja. Izkoriščenost potenciala pa je odvisna od razmer na tekmi, kakovosti sodelovanja med sodniki in trenutne forme sodnika.

Poznavanje potenciala sodnika nam je lahko v pomoč pri izbiranju mladih perspektivnih sodnikov, delno pa tudi pri spremljanju njihovega razvoja.

b) Uspešnost in učinkovitost sojenja sta sestavljeni iz več dejavnikov kakovosti sojenja. Skupno uspešnost sodnika v eni sezoni določa njegov položaj na sodniških listah. To mesto dobi vsak sodnik na osnovi povprečne ocene njegovega sojenja na tekmah najvišje stopnje tekmovanja, ki ga lahko sodi. Na sodnikov položaj na listi naj bi vplivala tudi njegova dejavnost v združenju sodnikov, vendar so ti kriteriji v Sloveniji trenutno slabo opredeljeni.

Uspešnost in učinkovitost sodnika nista tako stabilni kot njihov potencial. Zelo velik vpliv na njihovo spremenljivost imajo različne okoliščine na tekmi. Spremenljivost je najmanjša v nestresnih razmerah, največja pa pri skrajno stresnih. Med tekmo namreč na sodnika vplivajo različni dejavniki, med katerimi so interes moštev in gledalcev, razmere na igrišču in časovna stiska (Dežman, Djordjević in Lovšin, 1995).

Uspešnost in učinkovitost sta odvisni tudi od potenciala sodnika. Velik vpliv pri izbiri sodniškega kriterija na tekmi imajo osebnostne značilnosti sodnika. Izkušnje kažejo, da dva sodnika podobne osebnostne strukture izbereta podobnejša kriterija sojenja kot dva sodnika, ki se v osebnostni strukturi bistveno razlikujeta. Tudi osebnostno podobni sodniki želijo soditi skupaj (Klojčnik in Horga, 1983).

Ocena uspešnosti ali učinkovitosti sojenja je pomembna pri izbiranju sodnikov za sojenje na posameznih stopnjah tekmovanj in pri spremljanju razvoja sojenja mladih sodnikov. V tem članku nas bosta zanimali predvsem **dejanska uspešnost** in **učinkovitost** sojenja.

2 Uspešnost in učinkovitost sojenja

Uspešnost sojenja ugotovimo tako, da ocenimo vse tiste dejavnike, ki po strokovni oceni največ vplivajo na kakovost sojenja na tekmi. Delne ocene nato na določen (lahko obtežen) način seštejemo in oblikujemo končno oceno posameznega sodnika. V praksi je to tudi najpogostejši način ocenjevanja kakovosti sojenja.

V Sloveniji ocenjujejo uspešnost sojenja na vseh članskih tekmah tehnični komisarji. Zapis zajema številčne ocene izbranih dejavnikov (kriterijev) uspešnosti sojenja sodnika (njegov profil) in skupno oceno uspešnosti sojenja. Posebej se ocenjujejo posamezni elementi sojenja za oba sodnika (sodnikove delne ocene), nato se oblikuje končna ocena sojenja sodnika in nazadnje ocena sodniške dvojice ali trojice. Ocena posameznega sodnika ne more presegati ocene sodniške dvojice ali trojice.

Navodila za ocenjevanje sodnikov na tekmah v Sloveniji oblikuje Strokovni odbor Združenja košarkarskih sodnikov Slovenije.

Zgled trenutno uporabljenega obrazca za oceno uspešnosti sojenja sodnika na tekmi je naslednji (preglednica 1):

Preglednica 1:

PRIKAZ ZAPISA OCEN USPEŠNOSTI SOJENJA SODNIKA NA TEKMI

Sodnik A:					Sodnik B:					
Vrsta tekmovanja:					Krog:			Datum:		
Ekipo A:					Ekipo B:					
Kraj:				Ocenjevalec:				Rezultat:		
Težavnost tekme	5 – tvegana	4 – težka	3 – zahtevnejša normalna	2 – lažja normal.	1 – lahka					

Kriteriji/sodnika	sodnik A	sodnik B
1. Predstavitev		
2. Dejavniki, ki so pomembni za razvoj igre		

3. Sojenje napak		
4. Sojenje prekrškov		
5. Sodelovanje sodnikov		
6. Mehanika		
Ocena uspešnosti sojenja sodniške dvojice		
Ocena uspešnosti sojenja sodnika A		
Ocena uspešnosti sojenja sodnika B		
Lestvica ocen: 10-9 odlično sojenje, 8-7 prav dobro sojenje, 6-5 – dobro sojenje, 4-3 še sprejemljivo sojenje, 2-1 slabo sojenje.		

Učinkovitost sojenja sodnika zajema le tisti del sojenja, ki je vezan na uspešne in neuspešne posege sodnikov pri prekrških in napakah. Zapisovalec na podlagi opazovanja položajev in delovanja sodnikov ter igralcev oceni poseg sodnikov kot pravilen, nepravilen ali sporen in ga vpiše v posebni obrazec za vsako četrtino posebej. Posebej označi tudi prezrte kršitve pravil, ki so se odrazile v napačnih »ne-odločitvah«.

Zapisovalec torej beleži samo dejanske posege sodnikov. Med njimi niso zajete tiste dejavnosti, ki posredno vplivajo na kakovost sojenja. To pomeni, da obsega ocena učinkovitost sojenja manj informacij kot ocena uspešnosti sojenja, je pa bolj objektivna.

Ugotavljanje učinkovitosti sojenja sodnika je šele v fazi preučevanja tako v Evropi kot pri nas (Donovan, Jones in Peters, 2004). V Sloveniji smo posege sodnikov na tekmi doslej zapisovali samo na podlagi video posnetkov in ne še v živo oziroma med samo tekmo (Plut, 2006; Ličen, Plut, Dežman, 2006). Ugotovili smo, da zapisovalec v omenjenih razmerah ni imel večjih težav s prepoznavanjem upravičenosti in pravilnosti posegov sodnikov ter njihovim zapisovanjem.

Ročno beleženje podatkov ni težavno, je pa zelo zamudno urejanje zbranih podatkov. Zato smo se odločili sestaviti računalniški program z delovnim naslovom »Sodniška statistika«. Trenutno je še v fazi nastajanja in preverjanja njegovega delovanja.

3 Možnosti uporabe računalniškega programa »Sodniška statistika«

Omenjeni računalniški program ne bo omogočil samo enostavnega in natančnega zbiranja in vnašanja podatkov, temveč tudi njihovo urejanje. Urejen izpis podatkov bo omogočil hiter pregled podatkov in dodatne statistične obdelave. Če bo zapis potekal s pomočjo videoposnetka tekme, bo po končanem zapisu možno tudi hitro iskanje in pregled spornih posegov posameznih sodnikov na videoposnetku.

Po dosedanjih izkušnjah bodo urejeni in obdelani podatki omogočili več vrst analiz sojenja sodnikov v izbrani četrtini ali na tekmi:

- pogostost in delež pravih posegov sodnikov pri prekrških in napakah,
- celotna učinkovitost sojenja prekrškov in napak (izračunamo jo s posebnimi formulami),
- pogostost in delež pojavljanja prekrškov in napak v posameznih območjih igrišča,
- pogostost in delež posegov prvega, drugega in morebitnega tretjega sodnika,
- pogostost in delež posegov sodnikov, ko so bili na položajih vodilnega, sredinskega (pri sojenju treh sodnikov) in spremljajočega sodnika,
- pogostost in delež posegov sodnikov proti domači in gostujoči ekipi.

Vse to lahko analiziramo za oba (vse tri) sodnike skupaj ali za posameznega sodnika. Možna je tudi primerjava med njima (njimi).

Vse omenjene analize lahko opravimo tudi za izbran del tekmovanja ali celotno tekmovanje. Primerjamo lahko tudi značilnosti in učinkovitost sojenja sodnikov v posameznih delih tekmovanja ali med tekmovanji različne ravni.

Sodniške organizacije in vodstva tekmovanj bodo lahko na ta način razmeroma hitro in objektivno ugotovljale značilnosti in učinkovitost sojenja sodnikov na posameznih tekmah določenega tekmovanja. Lažje in hitreje bodo tudi ugotovljale upravičenost pritožb na domnevno problematično sojenje posameznih sodnikov na posameznih tekmah ter spremljale razvoja mladih obetavnih sodnikov. To še posebej velja, če bo sodniška statistika pisana s pomočjo videoposnetka tekme. Saj bodo lahko nadzorniki sojenja sporne posege sodnikov na videoposnetku hitro poiskali, si jih ogledali in ocenili.

Računalniški program »Sodniška statistika« bo omogočil tudi samoanalizo sojenja. Sodnik si bo lahko ogledal videoposnetek svojih spornih odločitev in ocenil, kaj je storil napačno. Te povratne informacije bo lahko uporabil za odpravljanje pomanjkljivosti v svojem sojenju.

Podatki bodo zanimivi tudi za trenerje, saj bodo lahko ugotovili, kakšni so:

- pogostost in delež pojavljanja posameznih vrst prekrškov ali napak njihovih igralcev ali igralk na tekmah različnih starostnih kategorij,
- pogostost in delež pojavljanja posameznih vrst prekrškov ali napak v posameznih četrtinah ali obdobjih tekme,
- pogostost in delež pojavljanja posameznih vrst prekrškov ali napak pri različnih vrstah obramb ali napadov.

Te analize bodo omogočile ugotavljanje slabosti v tehniki in taktiki posameznega igralca ali igralk. Tako bomo lažje odpravljali njihove pomanjkljivosti.

Možnosti za uporabo podatkov zbranih s sodniško statistiko je torej veliko. Zavedamo pa se, da bo njihova uporaba doživela razcvet šele, ko bo dokončno sestavljen omenjeni računalniški program, ki bo omogočil zanesljivo zbiranje, hitro urejanje in prikaz podatkov.

4. Literatura

1. Dežman, B., Djordjević, M. in Lovšin, A. (1995). *Priročnik za mladinske košarkarske sodnike*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije.
2. Donovan, M., Jones, G. W. in Peters, D. M. (2004). »How can you call it from there ref?« A performance analysis of referee behaviour in men's English National Basketball League. V Hughes, M, in O'Donoghue, P. (ur.). *World Congress of Performance Analysis in Sport 6. Book of Abstracts*. Belfast: St Mary's University College.
3. Klojčnik, A. in Horga, S. (1983). *Vpliv nekaterih strokovnih, socialnih, kognitivnih in osebnostnih razsežnosti sodnika na kakovost sojenja v košarki*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Fakulteta za telesno kulturo.

4. Ličen, S. in Dežman, B. (2003). *Mehanika sojenja za košarkarske sodnike pripravnike*. Ljubljana: Fakultete za šport, Inštitut za šport.
5. Ličen, S., Plut, R. in Dežman, B. (2006). Analysis of referees' interventions in basketball. V: Dancs, H., Hughes, M. in O'Donoghue, P. (ur.). *World congress of performance analysis of sport 7. Book of abstracts* (138-149). Szombathely: Berzsényi Daniel College, str. 138-149.
6. Plut, R. (2005). *Proučevanje uporabnosti zapisa posegov sodnikov na košarkarskih tekmah* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za šport.

Bibliografski podatki članka:

Dežman, B., Ličen, S. & Plut, R. (2006). Uspešnost in učinkovitost sojenja košarkarskih sodnikov. *Sport*, 54, 4:18-21